

Władysław Jerzy Kotara

"Studia Theologica Varsaviensia" 1963-1967

Collectanea Theologica 40/2, 171-176

1970

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

O. WŁADYSŁAW JERZY KOTARA OP, WARSZAWA

„STUDIA THEOLOGICA VARSAVIENSIA” 1963—1967

„Studia Theologica Varsavienia” są czasopismem wydawanym przez Wydział Teologiczny Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Wychodzą dwa razy w roku w nakładzie 500 egzemplarzy. W latach 1963—1967 ukazało się 10 numerów. Mimo krótkiego trwania SThV mogą poszczycić się pokaznym dorobkiem naukowym, który zasługuje na zainteresowanie polskich teologów. Dotychczasowy dorobek naukowy, obejmuje szereg rozpraw naukowych, sięgających niekiedy ponad sto stron druku, z różnych dziedzin: religioznawstwa, apologetyki, biblistyki, teologii dogmatycznej, teologii moralnej, teologii pastoralnej, historii Kościoła, patrologii, sztuki kościelnej itd.

Teologia dogmatyczna

Ks. Stefan Moysa SJ, *Pastoralny i ekumeniczny charakter Soboru Watykańskiego II a rozwój teologii katolickiej*, 3 (1965) nr 2, s. 419—470, próbuje ustalić cechy, jakimi winna charakteryzować się posoborowa (w znaczeniu: inspirowana przez Sobór Watykański II) teologia katolicka. Autor wychodzi z założenia, że Sobór Watykański II, zwłaszcza w dokumentach doktrynalnych, uprawiał pewną teologię. Aby zatem odpowiedzieć na pytanie, jakimi cechami winna odznaczać się katolicka teologia posoborowa, wystarczy odpowiedzieć na pytanie, jakimi cechami charakteryzują się zwłaszcza doktrynalne orzeczenia soboru. Analiza doktrynalnych sformułowań soborowych prowadzi autora do wniosku, że teologia soboru posiada cztery cechy, z których dwie nazywa zewnętrznymi, dwie zaś wewnętrznymi, konstytutywnymi. Cechami zewnętrznymi są: pastoralność i ekumeniczność, natomiast cechami wewnętrznymi, konstytutywnymi są: chrystocentryzm i biblijność. Po dokładniejszym określeniu znaczeń wymienionych cech autor opisuje kierunek, jaki powinno obrać poznanie teologiczne doby posoborowej; w szczególności krytycznie ocenia tzw. teologię tetyczną wychodzącą od tez będących orzeczeniami Nauczycielskiego Urzędu Kościoła. Artykuł ks. St. Moysy może stanowić podstawę do dyskusji nad drogami posoborowej odnowy myślenia teologicznego.

Ks. Ignacy Różycki w długiej przeszło 100 stron liczącej rozprawie pt. *Zagadnienie wewnętrznej niesprzeczności i przydatności Scheebenowej teorii łaski usynowienia*, 4 (1966) nr 2, s. 233—267; 5 (1967) nr 1, s. 73—140, poddaje wnikliwej analizie oraz krytycznej ocenie teorię łaski usynowienia zawartą w *Mysterien des Christentums* oraz w *Handbuch der katholischen Dogmatik*. Obranie Scheebenowej teorii łaski usynowienia za przedmiot studium autor uzasadnia tym, że w okresie powojennym coraz to nowi teologowie zwracają się do niej w celu teologicznego tłumaczenia zamieszkania

Osób Bożych, a przede wszystkim Ducha Św. w duszach obdarzonych łaską uświęcającą; teoria ta nie należy zatem do teologicznej archeologii, ale stanowi jedno spośród narzędzi, jakimi posługuje się współczesna dogmatyka katolicka dla rozwiązania aktualnych zagadnień. Pod adresem teorii wypracowanej przez Scheebena ks. Różycki stawia następujące pytanie: czy Scheebenowa teoria łaski usynowienia jest narzędziem zdatnym do rozwiązania teologicznych zagadnień? W tym celu zastanawia się, czy rzeczona teoria jest wewnętrznie spójna i wolna od wewnętrznych sprzeczności. Wynik wnikliwych i żmudnych analiz — które mogą stanowić pokaz rzetelnej roboty teologicznej — wyraża się we wniosku: teoria Scheebena o naturze łaski usynowienia zawiera szereg sprzeczności zarówno jawnych, jak ukrytych, dlatego nie może być narzędziem przydatnym do rozwiązania teologicznych zagadnień.

Ks. Ignacy Różycki jest również autorem artykułu pt. *Teologiczne następstwa soborowej Konstytucji liturgicznej: zmiany w pojęciu sakramentu namaszczenia chorych*, 3 (1965) nr 1, s. 19—40. Celem autora jest zbadanie, w jakim zakresie i w stosunku do jakich teorii teologicznych konstytucja ta wprowadza zmiany w pojęciu piątego sakramentu. W tym celu autor najpierw ustala bezpośrednią treść dokumentu soborowego (nr 73—75). Z kolei rozważa, jakie wnioski konieczne czyli dedukcyjne wynikają z tekstu soborowego. Wszystkie wysnute wnioski — autor wyprowadza ich dziewięć — należy wprowadzić do teologicznego wykładu nauki o sakramencie chorych. Ubocznym celem, jaki autor osiągnął, jest pokazanie na przykładzie nauki o sakramencie chorych konieczności i skuteczności wnioskowania dedukcyjnego w teologii.

Ks. Franciszek Wawrzyniak w artykule pt. *Uniwersalizm chrześcijańskiej idei soterycznej a zbawienie dzieci nieochrzczonych*, 3 (1965) nr 1, s. 41—179 (część wstępna większej całości), bierze za przedmiot dociekań problem, który istnieje w Kościele od pierwszych wieków do czasów współczesnych jako naukowy przedmiot dyskusyjny i kontrolersyjny, a który dotychczas nie znalazł ani rozstrzygnięcia, ani zadowalającego wytłumaczenia w przekazach Objawienia, w decyzjach Magisterium kościelnego i w tradycji teologicznej. Problemem tym jest pytanie: czy dzieci zmarłe bez sakramentu chrztu mają realną możliwość zbawienia wiecznego na podstawie uniwersalnej zbawczej woli Boga i uniwersalnego Odkupienia Chrystusa? Problem ten autor usiłuje rozwiązać przy zastosowaniu metody analitycznej oraz metody dedukcyjnej. Publikowana w SThV część przedstawia jedynie historię zagadnienia.

Teologia moralna

Rejestr rozpraw z dziedziny teologii moralnej należy rozpocząć od artykułu ks. I. Różyckiego, *Natura katolickiej etyki. W jakim stopniu wskazania encykliki społecznej „Mater et Magistra” są wyrazem Objawienia*, 4 (1966) nr 1, s. 5—34. Artykuł, szczególnie zawarta w nim nauka o różnych sposobach zawierania się twierdzeń teologicznych w Objawieniu Bożym, stanowi cenne narzędzie, po które winien sięgnąć każdy teolog moralista usiłujący odpowiedzieć na pytanie, w jakim stopniu twierdzenia, które składają się na uprawianą przez niego naukę, są wyrazem Objawienia Bożego. Artykuł może oddać cenną usługę przy opracowywaniu metodologii teologii moralnej.

W bliskiej łączności z artykułem ks. Różyckiego pozostaje artykuł ks. Zygmunta Perza SJ, *Moralność chrześcijańska jako funkcja misterium wiary*, 2 (1964) nr 2, s. 489—500, w którym autor pokazuje swoistość moralności chrześcijańskiej, która przejawia się w tym, że moralność chrześcijańska jest całkowicie funkcją misterium wiary o obdarowującej i zbawczej

woli Boga względem człowieka. Problem specyfiki moralności chrześcijańskiej wiąże się z pytaniem o naturę etyki katolickiej.

W pewnej łączności z obu wzmiankowanymi artykułami pozostaje także artykuł ks. Stanisława Olejnika, *Przesłanki humanistyczne katolickiej doktryny moralnej*, 4 (1966) nr 2, s. 167—196. Autor ukazuje w nim, w jaki sposób katolicka doktryna moralna jest boska, bo oparta na boskim przekazie, a zarazem ludzka.

Ks. Walenty Urmanowicz w artykule pt. *Założenia antropologiczne podmiotu moralności w etyce chrześcijańskiej*, 2 (1964) nr 1, s. 31—77 ustala i określa te dane nauki o człowieku, które zakłada pojęcie podmiotu moralności. Do tych założeń należy pojęcie człowieka jako bytu wielowarstwowego, złożonego z cielesnopsychicznej natury poddanej duchowej duszy z tym jednak, że wielowarstwowość człowieka nie przekreśla jego jedności, która powstaje dzięki mocy kształtującej ducha jako samoistnego pierwiastka osobowości ludzkiej; jedność człowieka znajduje wyraz w świadomości własnego „ja”. Autor wypowiada przekonanie, że jedynie w oparciu o tę jedność może powstać osobowość moralna oraz moralne życie. Do założeń antropologicznych podmiotu moralności należą z kolei uwarunkowania, jakimi są pleć oraz dziedziczność, które jakkolwiek determinują w pewien sposób podmiot ludzki, to jednak nie pozbawiają go świadomości i wolności, a więc cech, które należą do istoty moralności.

Ks. Walenty Urmanowicz w rozprawie pt. *Swoistość determinizmu sprawności w życiu moralnym*, 4 (1966) nr 1, s. 35—121, za przedmiot rozważań obiera bardziej szczegółowe zagadnienie, mianowicie w jaki sposób harmonizują ze sobą z jednej strony prawda, że cechą która wyróżnia człowieka spośród innych bytów jest posiadanie rozumu i wynikającej z tego faktu zdolności wyboru, z drugiej zaś prawda, że sprawność jest czynnikiem determinującym wolę człowieka do działania w pewien określony sposób. Odpowiedź autora idzie w kierunku wykazania, że determinizm sprawności w życiu moralnym jest swoisty, wskutek czego sprawność nie powoduje automatyzacji moralnego postępowania człowieka, lecz stanowi źródło jego autodeterminacji. Ks. W. Urmanowicz jest także autorem krótkiego artykułu na temat: *Aspekty moralne laikatu w organizacji Kościoła rzymskokatolickiego*, 5 (1967) nr 1, s. 141—151.

Ks. Stanisław Smoleński w art.: *Perspektywy nowych naświetleń klasycznej definicji cnoty*, 3 (1965) nr 2, s. 471—488, zwraca uwagę na konieczność oraz korzyści konfrontacji klasycznego, przez św. Tomasza z Akwinu wypracowanego pojęcia cnoty z osiągnięciami współczesnej psychologii. Artykuł stanowi cenny wkład w dzieło odnowy teologii moralnej. Ks. St. Smoleński w krytycznym omówieniu nowej typologii ascetycznej A. Roldana SJ pt.: *Nowa typologia ascetyczna*, 2 (1964) nr 2, s. 501—519, pokazuje niedostatki oraz korzyści typologii psychologicznej wypracowanej przez amerykańskiego psychologa W. H. Sheldona a wyzyskanej przez A. Roldana dla określenia tzw. hagiotypów.

Artykuł ks. Franciszka Leśniaka, *O dezintegracji pozytywnej*, 2 (1964) nr 2, s. 459—488, ma ambicje ukazania punktów stycznych między teorią rozwoju psychicznego człowieka przedstawioną w książce prof. Dąbrowskiego *O dezintegracji pozytywnej* a etyką katolicką i praktyką duszpasterską. Zarówno moralista jak duszpasterz znajdą — zdaniem ks. Leśniaka — w teorii dezintegracji pozytywnej wyjaśnienie szeregu niepowodzeń i przeaktentowań w działalności duszpasterskiej, jak również zdobędą pogłębioną znajomość mechanizmów rozwoju człowieka, wielce przydatną dla rozwiązywania tak teoretycznych, jak praktycznych problemów moralnowychowawczych.

Religioznawstwo i apologetyka

Lekturę rozpraw i artykułów z dziedziny religioznawstwa i apologetyki należy rozpocząć od krótkiego artykułu ks. Wincentego Kwiatkowskiego, *Początki i rozwój warszawskiej szkoły apologetycznej*, 3 (1965) nr 1, s. 5—17, w którym autor, twórca tej szkoły, opisuje jej początki i rozwój. Przez szkołę apologetyczną w sensie naukowym rozumie taki zespół zdań krytycznie sprawdzonych, który daje próbę rozwiązania jednego z naczelnych zagadnień apologetyki i zdobywa dla siebie na pewien dłuższy czas licznych zwolenników oraz szercyeli dopóki inny system zdań nie zastąpi tej próby. Takim naczelnym zagadnieniem, którym zajęła się warszawska szkoła apologetyczna jest kwestia wewnętrznej struktury, czyli wewnętrznej organizacji apologetyki nowocześniejszej w jeden system naukowy, jako dziedziny już samodzielnej i odrębnej od innych najbardziej do niej zbliżonych tzn. teologii i religioznawstwa. Prace nad rozwiązaniem tego zagadnienia prowadzone przez ks. W. Kwiatkowskiego, następnie wspólnie z uczniami doprowadziły do powstania tzw. apologetyki totalnej, którą można określić jako krytyczną i systematyczną poznanie, z punktu widzenia aksjologicznego, przeprowadzonej przez Jezusa Chrystusa samoobrony siebie jako najwyższej wartości religijnej. W bliskim związku z zaprezentowanym artykułem stoją dwa dalsze artykuły tegoż samego autora, mianowicie *Metoda myślenia naukowego*, 1 (1963) nr 1, s. 6—32 oraz *Od Jezusa historii do Chrystusa kerygmatu*, 2 (1964) nr 1, s. 3—30.

Ks. Jerzy Nosowski w wielkiej rozprawie: *Problem uwierzytelnienia posłannictwa Mahometa w świetle Koranu*, 2 (1964) nr 2, s. 405—457; 3 (1965) nr 2, s. 309—381; 4 (1966) nr 1, s. 251—337, zajmuje się rozwiązaniem zagadnienia, czy Mahomet podjął się próby usprawiedliwienia (umotywowania i uwierzytelniania) swych rozszczeń religijnych, uwidocznionej w autentycznych źródłach pisanych, przede wszystkim w Koranie lub innymi słowami, czy argumenty, jakie wysuwał Mahomet w celu wykazania prawdziwości swego posłannictwa, posiadają wartość obiektywną zarówno w stosunku do żądań środowiska współczesnego Mahometowi, jak i w stosunku do wymogów dzisiejszej krytyki naukowej. Wynik dociekań autora wyraża się w twierdzeniu: Mahomet nie zdołał w sposób obiektywny i krytyczny przekonać swego środowiska o słuszności własnych rozszczeń, mimo, iż zwyciężał narzucając zewnętrznie swą doktrynę i podbijając orężem ludy Półwyspu Arabskiego.

Ks. Jerzy Nosowski w art.: *Występujące w Koranie nazwy transcendentnego przekaziciela treści tej księgi*, 5 (1967) nr 1, s. 223—245, analizuje nazwy służące w Koranie do oznaczenia transcendentnego przekaziciela treści księgi Koranu.

Ks. Tadeusz Gogolewski dokonuje krytycznego omówienia charakteru apologetyki R. Latourella w art. *Apologetyka naukowa w ujęciu R. Latourella*, 5 (1967) nr 1, s. 305—311.

Bibliistyka

O. Wiesław Józef Rosłon OFMConv. w rozprawie pt. *Idea życia według pierwszych trzech rozdziałów Księgi Rodzaju*, 4 (1966) nr 2, s. 269—363, przeprowadza dokładną analizę zasadniczych pojęć zawartych w opisie stworzenia świata, a zwłaszcza powołania do bytu ludzi; szczególną uwagę poświęca idei życia, która wiąże się z ogólniejszą ideą zbawienia.

Ks. Jan Stępień w rozprawie: *Eschatologia św. Pawła*, 1 (1963) nr 1, s. 33—171, przedstawia eschatologiczną naukę św. Pawła, która należy do najdonioślejszych zagadnień zwłaszcza w początkach jego działalności apo-

stolskiej. Rozprawa jest ujęciem całościowym nauki eschatologicznej św. Pawła; winien po nią sięgnąć nie tylko biblista, lecz także dogmatyk opracowujący systematycznie zagadnienia „rzeczy ostatecznych”.

Ks. Stępień jest także autorem dużego studium na temat: *Organizacja pierwotnego Kościoła w listach św. Pawła*, 2 (1964) nr 2, s. 309—404. Omawia w nim różne kategorie ludzi (apostołowie, pomocnicy apostołów) stanowiących organizację pierwotnego Kościoła, a także stosunek organizacji instytucjonalnej do organizacji charyzmatycznej. Rozprawa może stanowić pomoc przy lekturze Konstytucji dogmatycznej o Kościele.

Ks. Jan Stępień podejmuje również, w wyraźnej inspiracji Soboru Watykańskiego II, próbę odtworzenia nauki św. Pawła o roli Żydów w historii zbawienia: *Rola Żydów w historii zbawienia według Rzym 9—11*, 4 (1966) nr 2, s. 197—232. Studium stanowi pogłębienie i rozwinięcie dokumentu soborowego, precyzującego w oparciu o Pismo św. relację Kościoła—Żydzi.

Patrologia

Ks. Tadeusz Alfred Zajkowski dokonuje przekładu *Dyskusji Origenesa z Heraklidesem i z biskupami razem z nim zgromadzonymi na temat Ojca i Syna oraz duszy*; przekład poprzedza wstępem: 5 (1967) nr 2, s. 129—180.

Historia Kościoła

SThV poświęcili szereg artykułów historii Kościoła w Polsce w związku z Millennium. I tak: Bp Wincenty Urban w art. pt. *Powody i okoliczności przyjęcia chrztu przez Mieszka I*, 4/1966/nr 2, s. 11—45, poświęca uwagę zagadnieniu początków bytu chrześcijańskiego narodu. Ks. Janusz Stanisław Pasierb, *Ideologia Kościoła i państwowa w ikonografii drzwi gnieźnieńskich*, 4/1966/nr 2, s. 47—72. Ks. Gustaw Klapuch, *Wpływ Polski na chryścianizację Skandynawii*, 4/1966/nr 2, s. 139—165. Ks. Teofil Długosz w monografii pt. *Królowa Jadwiga*, 3/1965/nr 1, s. 181—306; 3/1965/nr 2, s. 503—571, szkicuje postać Jadwigi, jej osobowość, zwłaszcza życie religijno-moralne.

Bp Wincenty Urban, *Szkice z dziejów diecezji wrocławskiej*, 3/1965/nr 2, s. 383—417; 4/1966/nr 1, s. 123—165; 5/1967/nr 1, s. 11—72. W szkicach autor odtwarza dzieje diecezji wrocławskiej za rządów bpów: Jadoka z Rosenbergu (1456—1467), Rudolfa z Rüdesheim (1468—1482), Jana Rotha (1482—1506). Ks. Henryk Rybus, omawia *Problem tolerancji religijnej w Polsce w pierwszym okresie reformacji za Zygmunta Starego*, 4/1966/nr 2, s. 73—99. Ks. Kazimierz Drzymała SJ, *Bracia Polscy zwani arianami*, 1/1963/nr 2, s. 241—306, przedstawia dzieje arianizmu w Polsce od czasu powstania do wypędzenia.

Ks. Henryk Rybus, *Prymas Maciej Drzewicki. Zarys biografii (1467—1535)*, 2 (1964) nr 1, s. 79—308, publikuje część wstępną dużej monografii poświęconej osobie i działalności prymasa Macieja Drzewickiego. Autor uzasadnia potrzebę monograficznego potraktowania tej postaci, opisuje źródła z których niektóre publikuje, wreszcie szkicuje zarys biografii. Cała monografia oprócz wzmiankowanego wstępu zamieszczonego w SThV składa się z dwóch dużych części.

Ks. Janusz Stanisław Pasierb w rozprawie pt. *Problemy ideowe i formalne pomorskich i wielkopolskich przedstawień „Koronacji Madonny” w XVII w.*, 1 (1963) nr 2, s. 115—240, wydobywa treść polityczną i teologiczną zawartą w przedstawieniach „Koronacji Madonny”. Ikonologiczne studium ks. J. Pasierba pozwala wnikać w ducha czasu, w którym powstały przedstawienia „Koronacji Madonny”. Ks. Teofil Długosz, *Sieć parafialna diec. Łuckiej w 1726 roku*, 1 (1963) nr 1, s. 173—222. Ks. Hieronim Eugeniusz Wy-

czawski OFM prezentuje *Zbiór materiałów do życia i działalności arcybpa Zygmunta Felińskiego*, 4 (1966) nr 1, s. 167—249. Ks. Jan Charytański SJ, *Życie narodowe w galicyjskiej szkole pierwszej połowy XIX w.*, 4 (1966) nr 2, s. 101—137. Bp Wincenty Urban, *Papież Jan XXIII i jego pontyfikat*, 1 (1963) nr 2, s. 3—37.

Teologia praktyczna

Ks. Franciszek Blachnicki w art. *Personalistyczna koncepcja katechezy*, 5 (1967) nr 2, s. 31—65 prezentuje personalistyczne ujęcie posłannictwa duszpasterskiego Kościoła, zwłaszcza katechezy. Stefan Kunowski, *Problemy rozwojowe odnowy katechetycznej*, 5 (1967) nr 2, s. 7—30 podejmuje zagadnienie stosunku katechetyki do jej nauk pomocniczych. Ks. Janusz Tarnowski, *Uwarunkowania charakterologiczne katechezy*, 5 (1967) nr 2, s. 67—114, omawia zagadnienie indywidualizacji w katechezie w oparciu o współczesną charakterologię (różne typologie). Ks. Józef Dajczak, *Czy stoimy u progu nowej homiletyki na Zachodzie?*, 1 (1963) nr 2, s. 39—81. Ks. Władysław Piwowarski, *Postawy katolików wobec duchowieństwa na południu Warmii*, 5 (1967) nr 1, s. 153—222, w oparciu o materiał przede wszystkim ankietowy uzyskany w 7 parafiach (5 wiejskich, 2 miejskich) w południowej Warmii charakteryzuje postawy katolików świeckich wobec duchowieństwa.

Z prac filozoficznych, zamieszczonych w SThV, na zainteresowanie zasługują zwłaszcza dwie: Ks. Kazimierza Kłósaka, Ks. Piotr Teilhard de Chardin a zagadnienie monogenistycznych początków ludzkości, 1 (1963) nr 2, s. 83—113 oraz ks. Tadeusza Wojciechowskiego, *Problem hominizacji w ujęciu przyrodniczym i filozoficznym*, 2 (1964) nr 2, s. 579—627. Ks. K. Kłósak podejmuje próbę oceny krytycznej z metodologicznego punktu widzenia stanowiska zajętego przez P. Teilharda de Chardin zwłaszcza w drobnej pracy pt. *Monogénisme et monophylétisme, une distinction essentielle à faire* w sprawie monogenistycznych początków ludzkości. Ks. T. Wojciechowski przedstawia poglądy przyrodników i filozofów na temat czasu i sposobu powstania pierwszego człowieka.

Oprócz rozpraw i artykułów poszczególne numery SThV zawierają bogaty dział recenzji, sprawozdań oraz informacji o życiu Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie.